

Choreografie van het stilstaand beeld

Charlotte Bouckaert verkent de grenzen tussen performance en beeldende kunst. Doorheen verschillende disciplines voert ze een onderzoek naar het kijken, de rol van het publiek en de mogelijkheden van het beeld.

Wanneer een beeld stilstaat, is het onderworpen aan de kortstondige of langdurige blik van de kijker. Wanneer het beweegt, is het efemer en is het kijken louter afhankelijk van dat korte moment, en vervolgens van de herinnering aan dat moment. Bouckaert bewandelt de grens tussen beide: in performances, video's en installaties brengt ze het statische beeld tot leven.

Vaak neemt de kijker een passieve rol aan: een museumbezoeker neemt bestaande schilderijen, sculpturen en foto's in zich op, hun betekenis of context is meestal aangereikt. Een theaterpubliek wordt gedwongen soms urenlang stil te zitten om een voorstelling te ondergaan. In 'The Photographer Left. He Told the Truth' (2012) keert Bouckaert de rollen om en schenkt ze de verantwoordelijkheid voor het beeld aan de kijker. De toeschouwer neemt plaats in een *black box*, waar een fotocamera klaar staat. Wat zich voor de lens afspeelt, bevindt zich achter de wand van de ruimte. De kijker wordt dus uitgenodigd om zelf beelden te maken, maar waarvan is niet duidelijk. Vervormde delen van (dansende) lichamen worden, naarmate er meer snapshots ontstaan, zichtbaar.

Bouckaert, die zelf een achtergrond in de fotografie heeft, laat de controle los en nodigt de kijker uit om zélf beeldmaker te zijn. Wanneer druk je de knop in? Welke beslissing maak je? Welke beelden geef je bestaansrecht en welke niet? Dagelijks zien en maken wij foto's, maar slecht zelden denken we na over het beeld: wat is er te zien en waarom? Wanneer beslissen we dat dit zicht een beeld wordt, in deze compositie, met dit kader, licht en perspectief? De grootste vijand van het kijken is denken te weten wat je ziet: vaak zien we, maar zelden stellen we het kijken nog in vraag. In essentie is dat wat Bouckaert het publiek biedt: de vraag of er nog meer mogelijkheden in ons kijken schuilen. Zelf legt ze deze methode uit met een metafoor: zij reikt de toeschouwer een verrekijker aan, maar die moet het toestel zelf nog scherpstellen.

Van 2014 tot 2018 maakte Bouckaert deel uit van collectief Atelier Bildraum. In hun eerste multidisciplinaire werk 'Bildraum' (2014) worden maquettes in verschillende composities gemonteerd, terwijl Bouckaert foto's maakt en zo telkens nieuwe contexten creëert. De beelden zelf verschijnen en verdwijnen op een quasi-ritmische manier. Hun volgorde is ongrijpbaar, maar vormt, geholpen door de soundtrack, onwillekeurig een narratief in de interpretatie van de kijker, die zo medeproducent wordt. Hoewel fotografie een factor blijft in haar werk, trekt Bouckaert het stilstaande beeld bewust open naar andere disciplines. In de fotografie ontbreekt het procesmatige; het beeld dat zich, in dialoog met de kijker, geleidelijk ontwikkelt, vervormt en weer vervaagt. In het vluchtige schuilt voor haar de ontroerende, betekenisvolle kracht van het beeld: één kort moment, dat het kijken en het denken activeert.

Bouckaert creëert efemere kunstwerken, die noch in het vakje van theater, noch in dat van beeldende kunst lijken te passen. Ze breekt de muren tussen disciplines af, precies om die in vraag te stellen: een statisch en een bewegend werk worden anders beoordeeld, omdat de kijker andere gedragingen vertoont. Ongeschreven conventies maken van de toeschouwer een passieve speler, met weinig eigen kracht of verantwoordelijkheid. Bouckaerts speelse oefeningen en suggestieve acties bevrijden daarentegen de verbeelding van de kijker, zonder die volledig uit hun *comfort zone* te halen.

In de online performance 'Still Life with Chair' (2020) speelt een appelsien de hoofdrol. Onder begeleiding van eerst een radioprogramma op de achtergrond en vervolgens een raadselachtige soundscape; en met behulp van projecties, creëert Bouckaert een spel, een choreografie die het publiek uitdaagt om te kijken, opnieuw te kijken en anders te kijken. Wat zien we wanneer we dit eenvoudig stuk fruit zien? Is deze appelsien een andere dan in een kraam op de markt, of dan in een 17de-eeuws stilleven? Wat als er vier appelsienen zijn? Wat als een anonieme hand de appelsien schilt, of liefdevol omdraait? Wat bepaalt onze interpretatie van dit object, en zien we dat wel allemaal op dezelfde manier?

Het stilleven is doorheen de (schilder)kunstgeschiedenis een prominent genre. Enerzijds is het een manier om, door het afbeelden van weelderige en overvloedig gedekte tafels, een artistieke vaardigheid tentoon te spreiden. Anderzijds dient het vaak als vanitastafereel: een herinnering aan en waarschuwing voor de menselijke ijdelheid en gulzigheid. Een stilleven is het ultieme bevroren moment: het fruit rot niet, de kaarsen branden niet op. Door dit klassieke genre van onder het stof te halen en wél beweging en leven in te blazen, daagt Bouckaert de kunstgeschiedenis en de gewoontes van de kijker uit. Bovendien zien we hier een andere soort artistieke vaardigheid: de kunst van het ritme, van de choreografie, van de suggestie, van de beladen eenvoud.

De zoektocht naar de choreografische potentie van het beeld (de mogelijkheid om het statische beeld levend te maken) is continu aanwezig in Bouckaerts praktijk. Werken op papier onderzoeken en verkennen de mogelijkheden om een beeld op haar fysieke drager aan te tasten. In installaties en video's ontmoeten stilstaand en bewegend beeld elkaar in een dialoog. De video 'Prop' (2017) is een vormelijke studie en choreografie, een onderzoek in abstracte lagen, gecreëerd met projecties. In 'Take' (2020) zet de kunstenaar haar eigen lichaam in, in een levend en beweeglijk tableau. In haar video's past ze gelijkaardige technieken toe als in de performances, maar het eindresultaat is zeer verschillend: de kijker krijgt een andere rol en houding toebedeeld.

De fotografische installatie 'To Look for Noon' (2013) maakt van de werkelijkheid de bewegende factor: een transparante foto van de reflectie in een raam, wordt achter dat raam geplaatst. Het is niet vanaf de eerste oogopslag duidelijk welke elementen in het beeld bij de foto horen, of zich in de tijdelijke en veranderlijke realiteit eromheen afspelen. 'Absent' (2017), een installatie voor Poppositions in Brussel, toont een statisch landschap in de Vlaamse Ardennen. Het relatief saaie zicht wordt gemanipuleerd met meerdere filters. Opnieuw stelt zich hier de vraag: hoe kijken we en hoe bepaalt de context onze blik?

In dagelijkse denkoefeningen legt Bouckaert haar plezier in kleine banaliteiten vast. Zo verzamelde ze foto's van klokken op tweedehandswebsites: deze geven de tijd aan waarop de foto gemaakt is. Vaak scheidt de ene foto maar een minuut van de andere. Hoe maak je een foto om iets door te verkopen? Waarom beslis je om een klok voor een foto op de grond te plaatsen? Die kleine, schijnbaar betekenisloze keuzes fascineren haar mateloos. Op vastgoedwebsite zijn dan weer heel vaak foto's van slaapkamers te zien met hetzelfde herkenbare beddengoed van Ikea. Voor Bouckaert heeft dat besef iets ontroerends: het banale verbindt ons. En als we dit ene element allemaal gemeenschappelijk hebben, welke betekenisvolle verschillen spelen zich daarrond dan af?

Het recente werk '11 Seconds' (2020) vertrekt van een onopvallend straatbeeld: een foto van het herkenbare Guggenheimmuseum in New York. Onderzoek wees uit dat een museumbezoeker gemiddeld 10 à 11 seconden aandacht schenkt aan een kunstwerk. Met manipulaties en handelingen met pen, penseel, tape en micavellen, die live geprojecteerd worden, verschuift Bouckaert de context en daarmee mogelijke lezingen en betekenissen van dit ene beeld. Als oefening daagt ze zichzelf ook uit om tekeningen van elf seconden te maken: als mensen maar zo lang naar een kunstwerk kijken, kan het dan op eenzelfde tijd ontstaan?

De fysieke tussenkomst van de kunstenaar, de rechtstreekse aantasting van voorwerpen en beelden in het creatieproces is heel belangrijk voor Bouckaert. Wat de uiteindelijke vorm van een werk ook is – performance, tekening, video, installatie – het doel is om samen met het publiek het kijken te bevragen en te activeren: wat zien we en wat niet? Hoe kijken we en waarom? Kunnen we onze kijkgewoontes doorbreken en anders (leren) kijken?

A photograph stops time,
a drawing encompasses time,
a play reinvents time, every evening.
Charlotte Bouckaert (gebaseerd op John Berger)

Tamara Beheydt, maart 2021